

J. W. Hofwijk
KP-LIMBURG

Geschiedenis schrijven betekent vóór alles een moeizaam en soms teleurstellend gevecht leveren met de tijd. Men verjongt het object, onttrekt het aan de langzame overwoekering der vergetelheid en verplaatst gebeurtenissen uit het verleden, in hun juiste onderlinge verband en hiërarchie, opnieuw naar het heden.

Wie vier jaar na de bevrijding, na een nog zó korte „afwezigheid”, via talloze rapporten terugkeert en opnieuw met een verleden, nog zo vers dat het eigenlijk nauwelijks enige verjonging behoeft, wordt geconfronteerd, zal het misschien vergaan als de schrijver van deze korte historische schets. Hij zal moeten vechten tegen een zekere . . . teleurstelling; een ander soort teleurstelling dan de algemene malaise, welke zich na de bevrijding van bijna alle voormalige verzetsmensen meester maakte. De hier bedoelde teleurstelling echter, gelegen in de ontmoeting met rapporten, verslagen en dorre data, resulteert uit andere gronden: men zoekt namen, welke niet aanwezig zijn, men zoekt tevergeefs naar gebeurtenissen, die in het grote kader, waartoe deze korte objectieve schets de verzetshistoricus binnen dit boekwerk dwingt, niet langer belangrijk waren.

Het blijft echter zeer de vraag of niet juist de kleine, in dit boek alleen reeds om praktische redenen verwaarloosde gebeurtenissen uit het verzet, uiteindelijk niet tòch zeer belangrijk zijn geweest bij het bepalen van karakter en verloop der gehele KP-geschiedenis, en het is juist dáárom, dat in zeker opzicht in dit korte verhaal zo weinig „belangrijke” gebeurtenissen vermelding vonden.

Van niemand de allereerste verzorgde onderduiker, van geen KP'er of LO'er zijn eerste ontmoeting met een geallieerde piloot, van geen enkele illegale werker diens eerste tocht met een of ander onbetekenend — zie boven — heimelijk gestencild blaadje, van geen enkel knokploeglid hèt beslissend moment, waarop hij voor het eerst na de capitulatie van Mei '40 met de voorschriften van de bezetter in botsing kwam en deze bewust overtrad. Over dergelijke psychologische momenten van eerste grootte zwijgt een historicus, gebonden aan een schets in kort bestek. Deze achtergrond wordt bekend verondersteld, zoals ook de kleine „onbetekenende” mensen in dit verzet, de gewone soldaten van het leger en hun daden bekend worden verondersteld. Men realiseert zich echter het gevaar, dat het onbarmhartige mes der koele abstractie nog slechts één moot meer behoeft weg te snijden om van het hoofdstuk „Verzet” voor het nageslacht slechts de even juiste als hachelijke „leerstof” te bewaren van één paragraaf geschiedenisboek en desnoods cursief in kleine druk ook twee regels aan overvallen, liquidaties en sabotage te wijden, waardoor vijf jaar bloedwarme geschiedenis uiteindelijk gecatalogiseerd zouden zijn in de lange illustere rij feiten welke opent met de „in ons land komende Batavieren”.

De kleine onbetekenende mensen, die „bekend” worden verondersteld: men vraagt zich alleen af, reeds nu na slechts vijf jaar, of ook het gevecht tegen de tijd om hùn lot niet meer dan gerechtvaardigd zou zijn. Zelf zijn ze reeds lang teruggevallen binnen het egalisatieproces der na-oorlogse maatschappij, hun verhalen, hun aandeel (en historisch was dit in zeker opzicht het belangrijkste) is reeds aan alle kanten overwoekerd door de onbescheiden en merendeels ongerechtvaardigde pocherij der buitenstaanders, het arrivisme van enkele hunner belangrijkste collega's, en hun eigen bescheidenheid en teleurstelling. Daarom: achter de enkele hier genoemde namen, achter de forse grote lijnen dezer zwart-wit schets, staan hùn namen, is het grisaille hunner „onbekendheid”: koeriers en ploegleden, duikadressen en correspondentiecentra, eenvoudige chauffeurs en fietsenleveranciers, kleine dorpskapelaans, nederige mannetjes „op de uitkijk” en reeds lang weer vergeten logeerhuizen; dorpsmensen die zwegen, bange mensen, die volkomen negatief alleen maar

net deden of ze niets zagen . . . volk van een streek, waar iedereen wist, dat er iets gaande was, maar waar niemand de eenzame onbekende bezoeker, de vreemdeling op de weg, verraden zou . . . volk van een provincie, wier geloof en vaderlandsliefde een verzetswerk droeg, op verscheidene uitzonderingen na misschien iets minder „spectaculair” wat KP-werk betreft, dan dat in andere provincies, maar zeker in belangrijkheid daarvoor niet onderdoende. Men schrijft boven deze korte schets: „KP-Limburg” en in dit éne woord, dit „Limburg” wordt gij allen geëerd, ook de kleinen, juist de onbetekenenden, reeds lang vergeten en teruggekeerd tot de grijze massa voor wie het nooit „beroepswerk” werd, voor wie het slechts een episode bleef, abrupt aanvangend op 10 Mei ’40, abrupt eindigend toen de laatste onderduiker verdween naar het bevrijde Noorden, maar ondanks deze „breuk” van vijf jaren in de geschiedenis van dit gewest tòch een episode welke organisch sterk gestoeld was op een voedingsbodem van eeuwenoude Christelijke charitas, rechtvaardigheidszin en koppig verzet tegen het vertrappen van eigen rechten.

Begon het inderdaad met die vreemdeling in de Roermondse kathedraal, die ’s morgens na de Mis bleef zitten tot eindelijk de koster hem vroeg wat ’ie wilde, maar het antwoord van de man niet verstond, tot eerst een kapelaan zich nog zoveel Frans herinnerde, dat hij begreep met een gevluchte Franse krijgsgevangene te doen te hebben? Of was het dat verhaal van die directeur van een boterfabriek, die zijn brandkast vol springstof had liggen, maar deze van een „wederopbouwdiens”-provocateur bleek te hebben gekregen en er nauwelijks het leven afbracht? Of hadden de burgemeesters in Limburg een zeer belangrijke en dikwijls onderschatte rol in het begin-verzet? Een feit is, dat gedurende de eerste jaren der bezetting Limburg gemakkelijk zonder gewapend verzet zijn doel bereikte: onderduikers — en er waren er zeer velen — kregen royale hulp van distributiekantoren, voedselbureaux en CCD; de LO, met hun verzorging belast, had geen harde KP-vuist nodig om deze verzorging af te dwingen. Pilotenwerk en krijgsgevangenenvervoer, waarin Limburg door zijn geografische ligging een zó belangrijk aandeel had, droegen uiteraard eveneens een stil karakter (behalve wanneer „two-cars-at-home” Yankpiloten zonder te kunnen fietsen overdag over een of andere rijksweg naar het Zuiden moesten „fietsen”), en de eerste luidruchtiger verzetsouverturen klonk dan ook niet in de echo van revolverschoten, maar in het knarsend tot stilstand komen door sabotage van heetgelopen kolentreinwielen. Het stille berichten-stencilwerk van de Mijnstreek, dat reeds vrij vroeg tot sabotage aanspoorde (eerst later kwam verzetsliteratuur uit het Noorden door) mocht aanzienlijk succes boeken en enkele malen werd de voor de Kriegsindustrie zo uiterst belangrijke Limburgse kolenwinning gevoelig getroffen. Men slaagde er zelfs minstens tweemaal in, een wagon de schacht in te gooien, en het was geen wonder, dat diens twee tons gewicht 350 meter de diepte indonderend, zóveel schade aan de schacht veroorzaakte, dat de Oranje Nassau I drie à vier weken nodig had om alle vernielingen te herstellen. De SD verhoorde tweehonderd getuigen na dit „ongeluk”. Eén van de saboteurs, lid van de mijnpolitie, moest hen bewaken . . . Eerst op 29 Maart ’43 klonken de eerste revolverschoten en ontstond er in alle kringen van het Limburgse verzet even een stilte, toen iedereen de adem inhield of de dood van Hetterscheidt, de burgemeester van Baexem, gevolgen hebben zou. De lijst met 200 Nederlandse namen, die hij voor tewerkstelling in Duitsland op het Gewestelijk Arbeidsbureau in Roermond had gedeponerd, verdween spoorloos evenals de mannen uit de Mijnstreek, die deze liquidatie voor hun rekening hadden genomen. Het jaar tevoren had het verzet echter reeds zèlf haar tol moeten betalen. Toen waren nl. 37 leden der zgn. S-groep gearresteerd; de leider, die in Heerlen en Maastricht de eerste militaire verzetsorganisaties had gegroepeerd, werd gefusilleerd.

De gebruikelijke terminologie van de KP, het achteloos onverschillige woord „kraken”,

de kille term „liquidatie”, ze zouden bij buitenstaanders misschien de totaal verkeerde indruk vestigen, dat het desperado-, misschien zelfs gangster-element overheerste. Wanneer er ooit slechts na uiterst conscientieus overleg, na een bijna scrupuleus wikken van voor en tegen tot liquidaties is overgegaan, dan is het wel in Limburg geweest.

Een straffe, bijna militaire organisatie heeft men er niet in die mate gekend als elders in het land (zeer tot ongenoegen van het Noorden soms); de Limburgse KP'er was een veelzijdig illegale werker: hij deed wat zijn hand vond om te doen, hij specialiseerde zich minder dan zijn Noordelijke collega, wat uiteraard ook noodzakelijkerwijs enkele nadelen met zich bracht. (O.m. voor de historicus!). Enerzijds was dit het gevolg van een historische groei, maar tevens had men in het Zuiden over diverse zaken een eigen mening, die dikwijls afweek van de principes, die in de Top van de LKP werden gehuldigd.

Een vergadering van de Roermondse LO-districtsraad formuleerde haar afwijzend standpunt inzake de vorming van een speciale knokploeg, door te wijzen op het feit, dat de actieve werkers hun handen reeds vol hadden aan andere taken, zoals LO-werk, piloten en Franse krijgsgevangenen. Een recruitering uit de onderduikers achtte men gezien hun doorsnee-leeftijd niet verantwoord. (Elders woog dit argument veel minder zwaar). Bovendien kon men steeds een beroep doen op de „zwarte jongens” van de LO en stonden de enkele „beroeps” KP'ers steeds klaar om te helpen. Tenslotte meende men bovendien, dat de problemen langs de bestaande meer vreedzame weg van contacten met goedwillende legale instanties konden worden opgelost. Limburg was misschien meer dan andere streken met dergelijke goede contacten gezegend, voornamelijk door zijn andere sociale structuur, waarin het dorpsverband uiteraard een belangrijke rol speelde. Deze tendenz wortelt echter ook dieper. Men kan de Limburgse verzetsstrijd niet los denken van het Katholieke geloof, en hoe belangrijk de Limburgse KP-leider dit geloof achtte, blijkt wel uit een circulaire dd. 9 September '44, waarin, onder de aanduiding „zeer voornaam”, het volgende postscriptum te lezen was: „Denk nu meer dan ooit aan geestelijke verzorging. Vraag, indien dit nog niet gebeurd mocht zijn, *terstond* een priester om voor je ploeg te zorgen; speciaal vóór het uitvoeren van opdrachten.”

Niet alleen als zielzorgers, maar ook als adviseurs werkten vele geestelijken mee in het verzet. Was men niet voor 80 % zeker van het lukken van een kraak, dan werd er meestal van afgezien. Men was in Limburg uiterst zuinig met mensenlevens, zowel met die van eigen mensen als met die van „buitenstaanders” (bewakers etc. van te kraken objecten, omwonenden). Natuurlijk werd er, wanneer het om het redden van een groot aantal mensen ging, wél doorgezet.

Hetzelfde gold voor liquidaties. Hoe de gemiddelde KP'er en LO'er dacht, blijkt aardig uit het stenografisch opgenomen verhaal dat Wiel, één der KP-leiders, vertelde over een Rijksduitse jongen, die sterk van verraad verdacht werd:

„Heinz”, zei ik tegen hem, „je hebt twee uur de tijd om erover na te denken; om tien uur word je neergeschoten . . .”

Maar na twee uur ging ik nadenken: Ben je wel verantwoord om een jongen zomaar neer te schieten? In Roermond zeggen ze wel dat en dat, maar een jongen van 17 jaar, daaraan begin ik niet. Om 10 uur deed ik de celdeur open. De jongen zat zwaar geboeid en de vloer was één grote plas van zweet, en zijn gezicht was lijkkbleek. Ik deed de deur open, en zei: „Het is 10 uur”. „Ja, ik weet het”, zei de jongen. „En wat denk je nu?” vroeg ik. „Ik heb het verdiend, ik kan het mij van U begrijpen . . .” „Maar” zei ik, „je moet het niet te zwaar inzien; ik zal eerst eens met je praten”. Ik maakte de boeien los. De cel lag tegen het kerkhof aan, en zo vanuit het gemeentehuis kon je het kerkhof overlopen. „Weet je waar je bent?” „Ja bij mijn graf . . .” Er lag toevallig net een open graf . . .

De jongen vertelde die avond heel zijn leven, kreeg — onder strenge bedreiging — nog een

*Antonius J. Kuerten
(Joop)
Gearr. 1-7-'44 verm. bij
treincontrôle.*

*Pieter L. Merlijn
(Leij)
Gearr. 21-2-'45 in Hoorn
door landwacht, bij voed-
seltransport.*

*Julius F. Moormann
(Jules)
Bij mislukte liquidatiepoging op 14-4-'44 werd
Moormann gearresteerd en sneuvelde Muskens.*

*George Muskens
(Arts)*

*Koos Schortinghuis
(Bob)
Gesn. 24-4-'45 te Hedel bij
hulp aan geallieerden.*

Deze 5 personen behoorden tot de KP-Nijmegen.

kans, doorleefde heel de oorlog, werd na de oorlog door Wiel terug naar Duitsland gebracht en afgeleverd aan zijn moeder. „Maar hij was de fijnste onderduiker, die ik ooit gehad heb . . .”

In moeilijke gevallen werd in Limburg eerst altijd het advies van Oom Leo (Jan L. Moonen †), de secretaris van het Bisdom Roermond ingewonnen. Hij heeft vele liquidaties verhinderd, speciaal wanneer men verwachten kon, dat bij daaropvolgende represailles gijzelaars als slachtoffer zouden vallen. Zo heeft Oom Leo tot het laatste ogenblik weten te voorkomen, dat de beruchte Roermondse SD'er en SS'er Holla werd geliquideerd. Op 10 Augustus '44 werd Oom Leo door toedoen van deze zelfde Holla gearresteerd. Hij overleed een halfjaar later in Bergen-Belsen. Uit het bovenstaande mag men echter zeker niet de conclusie trekken, dat de LO'ers en andere verzetsmensen niet uit het goede KP-hout gesneden waren. Toen de gevangenis in Maastricht gekraakt moest worden, boden zich van alle kanten districtsleiders, medewerkers en koeriers aan, maar jammer genoeg was enthousiasme niet de enige voorwaarde om een actie te doen slagen: één der oorzaken van de lijdensweg der Maastrichtse gevangenis (die steeds opnieuw in de geschiedenis van de Limburgse KP opduikt) is zeker het gebrek aan gedegen, straf georganiseerd en technisch geschoold vakmanschap geweest.

Vóór de invasie in Normandië was het aantal specifieke knokploegen in Limburg betrekkelijk klein en traden eigenlijk slechts drie ploegen min of meer als zodanig op de voorgrond. De minst specifiek-Limburgse KP was die van Nijmegen. Al hoort Nijmegen dan geografisch niet bij Limburg, de vele contacten, welke deze knokploeg met het Zuiden had, de zeer speciale functies, welke diverse harer leden ook in het Zuiden hebben gehad, en de gemakkelijke „begrenzing”, welke de historicus door deze ploeg geboden wordt, doen haar in meer dan één opzicht tot de Limburgse knokploegen gerekend worden. Er was één belangrijk onderscheid: Nijmegen, in het illegale leven een zeer belangrijke brug tussen Zuid en Noord, telde onder haar KP-leden confessioneel een verscheidenheid, welke Zuidelijker niet bestond. Katholieken, Gereformeerden, Hervormden, mensen van de meest uiteenlopende gezindten, werkten reeds in de eerste oorlogsjaren broederlijk samen en vormden een uiterst actief en intens verzetsleven. Contacten lagen over het gehele land verspreid. De wrijving van de bevolking met de WA, en de invloed van de Nederlandse Unie, wakkerden de afkeer tegen het nationaal socialisme nog aan en één van de latere KP-leden, een drukker, gaf een klinkend antwoord op de straat- en huizenkladderij van de WA,

waarvan de kunstschilder Lou Manche hopman was, in de vorm van een visitekaartje:
„Minzaam aanbevelend:

Lou Manche, Huis- en Decoratieschilder.”

In een oplage van plm. 1800 exemplaren werd dit kaartje gedeponneerd op verschillende punten in Nijmegen, waar de WA de straten had beklad met allerlei leuzen.

In Juni '43 kwam het eerste definitieve contact tot stand: sommigen moesten zich eerst nog aan elkaar voorstellen, hadden tot dan toe ongeweten langs elkaar heengewerkt, maar het was deze kern van vier man (de vijfde, een geestelijke, die grote verdiensten heeft gehad in de vorming van de ploeg, trok zich daarna spoedig terug), die tot de bevrijding van het Zuiden bijeen gebleven is. Voor en na breidde de KP-Nijmegen zich uit, maar de harde spil bleef dezelfde; de leider Hans (Theodorus Dobbe †) ook. Over deze uitzonderlijke figuur, wiens geschiedenis in het relaas over de Top-geschiedenis der LKP is beschreven, schreef een van de mensen, die lang met hem heeft samen gewerkt:

„Hij (Dobbe), de ontvluchte ter dood veroordeelde, bewoog zich onvermomd door het gehele land, met de verbluffende flair, die hem tevens een enorm aantal contacten bezorgde. Zijn grootste kracht lag in zijn dynamische persoonlijkheid, zijn sprankelende geest, afgezien nog van al zijn overredingstalenten, persoonlijke moed, doortastendheid, alsmede van zijn weergaloze handigheid en brutaliteit. Daarbij was Hans een opgewekt en humoristisch mens, een ware levenskunstenaar. Zijn grote impulsiviteit en gevoeligheid mogen dan gelden als „défauts de ses qualités”, het moge dan moeilijk geweest zijn voor zelfstandige naturen om langdurig en nauw met hem samen te werken . . .

Hans blijft een der grootste KP-figuren uit het gehele verzet.”

Nog dezelfde avond, na de „oprichtingsvergadering”, trok men er op uit om de beruchte politie-luitenant Verstappen in zijn woning te liquideren (deze en andere pogingen mislukten), en vanaf die eerste avond was Dobbe de stuwende kracht van deze KP.

Na Verstappen, kwam de beruchte v. d. Burch, bekend onder de naam Ederveen, aan de beurt; na deze de provocateur Ritsen uit Tilburg. Ook deze aanslagen mislukten, maar men bedenke dat bij vele liquidatiepogingen dikwijls het psychologisch resultaat nog belangrijker was, dan het werkelijk opruimen der gevaarlijke individuen.

Elk revolverschot van het verzet had vele echo's: niet alleen in de kringen van bezetter en handlanger, maar ook onder de goede vaderlanders en speciaal de weifelmoedigen onder hen.

Een volgende overval op een boterbonnentransport Vierlingsbeek-Boxmeer hielp niet alleen de boterfabriek (die zelf om de overval had verzocht, daar ze tevoren de LO zo intensief had geholpen, dat ze zelf voor grote tekorten stond) voorlopig uit de brand, maar bezorgde tevens duizenden onderduikers nieuwe rantsoenen. Ook de overval op de papierfabriek Gelderland, waardoor o.m. de sabotage van de tweede distributiestamkaart mogelijk werd, leverde resultaat op. Een aanslag op het ziekenhuis in Arnhem, ter bevrijding van arrestanten, mislukte, daar deze reeds verdwenen bleken; diezelfde avond bleek ook een provocateur op de Velperweg in Arnhem niet thuis te zijn, waarna men zich tevreden moest stellen met het kraken van een fout adres in Arnhem. Mislukkingen wisselden mooie resultaten af: een der meest spectaculaire overvallen was die op het politiebureau, het bevolkingsregister en het distributiekantoor in Heerlen, alle gesynchroniseerd voor één nacht, doch gedeeltelijk mislukt. In de nacht van 6 op 7 April '44 mislukte de overval op de gevangenis te Maastricht; daarna een nieuwe en geslaagde overval op de boterfabriek in Vierlingsbeek; liquidatie van de provocateur Kat; gevecht met de SD op het stationsplein in Nijmegen; poging tot opblazen van het Centraal Bevolkingsregister in het Albertinun te Nijmegen (daarheen overgebracht na het bombardement op Kleikamp in Den Haag); liquidatie van de NSB-agent Bussel uit Den Bosch; kraak van kledingmagazijn

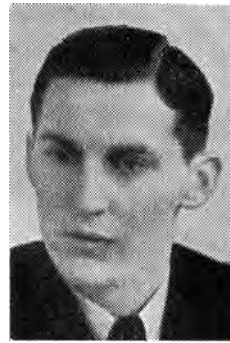
*Karel C. van Berckel
Tevens: Artsenverzet.
Gearr. 25-8-'44 i.v.m.
pilotenhulp van zijn doch-
ter, die aan de Spaanse
grens werd gearresteerd.*

*Charles M. H. J. Bongaerts
Vooral pilotenhulp.
Gearr. 6-11-'43 door provo-
catie van Vastenhout c.s.*

*Willem J. Francotte
(Joep)
Tevens: JM.
Gearr. 5-9-'44 door terug-
trekkende Duitsers, bij be-
zoek aan een boerderij,
waar de Duitsers juist huis-
vesting zochten. Zwaar mis-
handeld en nog dezelfde dag
gefusilleerd. (Zie ook Coe-
nen. Pag. 342.)*

*Wilhelmus A. Rootjackers
(Wim)
Gearr. 15-8-'44 bij vervoer
in auto, die gebruikt was
voor de overval op het DK-
Brunssum en waarvan de
SD het nummer bekend
was. Weer vrijgelaten. Ver-
voegde zich enige dagen later
bij de SD om tevens vrij-
lating van medegevangene te
bepleiten, doch werd toen
opnieuw gearresteerd.*

*Hendrikus H. Tobben
(Harry)
Gearr. 6-8-'43. Door provo-
catie van Vastenhout in de
val gelokt i.v.m. piloten-
hulp.*

Deze 5 personen behoorden tot de KP-Heerlen, die later door fusie KP-Limburg-Zuid werd.

„Nederland” te Rotterdam; ontsporing van een trein bij Ravenstein; spoorlijn Nijmegen — Kleef opgeblazen (tweemaal); trein Vught-Den Bosch tot ontsporen gebracht; spionnage-tochten voor 82e Airborne Division . . .

Men leest de rapporten over deze enorme activiteit (en lang niet alles werd hier vermeld) ademloos van het begin tot het eind; boven al de erin vermelde namen rijst met kop en schouders de figuur van Dobbe. Hij was de rusteloze, de geweldenaar, die geen geduld had. In November '43 kwam Bob van de Top-LKP hem vragen voor Limburg en Brabant ook het organiserend werk op zich te nemen. Op die plaats was de vrijbuiters, de dadenmens echter minder op zijn plaats, hoezeer ook ogenschijnlijk de prachtige staat van dienst van hem zelf en zijn KP het tegendeel bewijzen. Veel meer tekenend voor hem zijn de oprichting van een KPO (O van Opsporing en Opruiming; deze KP zou zich uitsluitend met liquidaties belasten) en zijn tragisch einde. Door een ongelukkige samenloop van omstandigheden werd hij op 5 September '44 even buiten Arnhem gearresteerd en nog diezelfde dag te Dieren vermoord. Hij vocht tot het allerlaatst, wist bij het geven van zijn afscheidsbrief de SD'er Kühnert nog zijn pistool te ontrukken, maar stierf door het vuur, dat de SS'ers op hem openden.

Nijmegen opereerde, zoals men reeds uit het bovenstaande concluderen kan, over een zeer uitgebreid gebied en dook zo nu en dan ook in Zuid-Limburg op. Doch daarnaast zat ook de Mijnstreek zelf allerm minst stil. De activiteiten van de „inheemse” organisaties naar aard en oorsprong localiseren en omlijnen, is echter voor deze gebieden veel minder gemakkelijk, omdat het Limburgs KP-werk zo uitzonderlijk van karakter, structuur en organisatie was. Heerlen was voor Zuid-Limburg in ieder geval een belangrijke plaats en uit verschillende sabotagegroepen, illegale berichtencentra en pilotenorganisaties ontstond uiteindelijk een tamelijk vaste kern van verzetsmensen, die in '43 nog vrij los, het jaar daarop toch als officiële KP optrad.

Naast Heerlen, was midden-Limburg vertegenwoordigd met Helden-Panningen, waar het organisatorisch centrum van het LO-district Roermond was; op 7.000 à 8.000 Heldenaren

waren daar tenslotte niet minder dan 700 à 800 onderduikers. Het contact tussen Heerlen en Helden is steeds vrij intensief geweest. Helden begon onder leiding van Wiel te kraken toen er op een goede dag geen kleding meer voor zijn onderduikers was. In de tweede helft van '43 werden toen achtereenvolgens een wasserij en een kamp van de Arbeidsdienst overvallen, waarbij 200 à 300 Wehrmachtsdekens en kledingstukken werden buitgemaakt. Toch pleegde ook deze ploeg haar belangrijkste overvallen pas in '44.

Begin '44 werd door de Limburgse KP'ers een verrader van een onderduikerskamp in Helden geliquideerd; werd het archief van het bijkantoor Gewestelijk Arbeidsbureau in Horst gedeeltelijk door brand verwoest; vond, op 6 November '43, bij Sittard een aanslag plaats op een drietal provocateurs, die zich op een pilotenlijn hadden ingewerkt, waarbij de SD'er Jordans werd gedood, Van Wezemalen ernstig werd gewond en Vastenhout ontkwam; werd het postkantoor van Sittard (bonkaarten en geld) overvallen, waarop volgden de kraak van het staatsmijngebouw „Maurits" (8.000 bonnen voor zware arbeid, 800 rijwielen) en de overval op het distributiekantoor te Veghel.

In Februari '44 kreeg de Limburgse illegaliteit contact met een gast (Dick) uit het Noorden, die als lid van de zgn. Oranje Vrijbuiters, aan de arrestatie van deze verzetsgroep was ontkomen, en de wijk naar het Zuiden had genomen. Dick werd op zijn duikadres in Meerssen o.m. door Van Doorn (Kapelaan Jacobus J. Naus †) van de provinciale LO-leiding, en Van den Brink, de districtsleider LO-Maastricht, bezocht, terwijl op de vergadering in het Zusterklooster te Meerssen, welke op dit eerste contact volgde, bovendien ook nog Sjaak uit Heerlen, Mestrom uit Roermond, Lou uit het Venlose en enkele anderen aanwezig waren. Op deze vergadering, begin Februari '44 gehouden, werd de wenselijkheid van een straffere concentratie en organisatie van het KP-werk in Limburg besproken, terwijl Dick werd opgedragen de organisatie van de KP in Zuid-Limburg ter hand te nemen. Kort daarop vond in Nijmegen opnieuw een bespreking plaats, ditmaal in tegenwoordigheid van twee vertegenwoordigers van de Top-LKP, nl. Jacques (Izaäk v. d. Horst †) en Bob. Ook Dobbe en Ambrosius (Johannes J. Hendriks †), de LO-leider van Limburg, waren hier aanwezig.

Op deze vergadering werd uitvoerig aandacht besteed aan de positie van de KP-Limburg. Het was nl. zo, dat de LO in Limburg de KP aldaar als een eigen afdeling beschouwde, de sterke arm van de LO. Hiervan is de hele voorgeschiedenis het duidelijkste bewijs. De consequentie hiervan zou o.m. zijn, dat alles wat de Limburgse KP kraakte alleen aan de LO-Limburg ten goede zou komen.

De LO, bij monde van Ambrosius, wijzigde haar standpunt en zei Dobbe, die van de Top-LKP immers de opdracht tot organisatie van het Zuiden had gekregen, volle medewerking toe, waarbij Dick, die op de vorige vergadering, van de zijde der LO dus, reeds het verzoek had ontvangen om in Zuid-Limburg organiserend op te treden, ingeschakeld zou blijven. Noch Dick, noch Hans echter bleken grote organisatoren. Weliswaar verhoogde zich de activiteit der ploegen, maar organisatorisch veranderde er niet veel, en bovendien bleef voorlopig bij alle qualiteiten de weinig straffe organisatie zich zo nu en dan wreken. De duidelijkste illustratie vormt de tragiek van de Maastrichtse gevangenis. Er bevonden zich daar een aantal LO'ers uit Venlo en Maastricht en op 7 April '44 zouden dezen bevrijd worden. Aanvankelijk zou de KP-Nijmegen deze kraak opknappen, maar op verzoek van Ambrosius zouden de „cracks" van het hele district er aan meedoen. De voorbespreking had plaats in Maastricht. Hierbij waren o.m. Dobbe en diens technische assistent Tonny tegenwoordig. Waarschijnlijk gealarmeerd, liet de SD alle gevangenen naar Amersfoort overbrengen.

Op 23 April '44 werd Wiel met enkele zijner Heldense KP'ers gearresteerd, op weg naar Heerlen, waar een aangeschoten, gearresteerde LO-koerier uit het ziekenhuis zou worden

bevrijd. Ströbel, het hoofd van de SD in Maastricht, juist op weg naar Helden, hield de auto van Wiel aan en dit betekende min of meer het einde van de KP-Helden in de bestaande vorm. De rest vormde tezamen met de KP-Heerlen de KP-Limburg-Zuid, waarvan Kees leider werd.

Wel begon er in die periode meer tekening in het „onoverzichtelijke” geheel te komen: tegenover Limburg-Zuid kwam later Limburg-Noord onder leiding van Lou. Provinciaal KP-leider werd Sjaak, terwijl Dick en Mestrom de contacten met de gevangenen onderhielden (tragische, steeds dringender wordende noodzaak); bovendien vormde Mestrom de schakel tussen LO en KP. Nijmegen bleef zelfstandig.

Deze gereorganiseerde, geografisch afgebakende KP zou in de tweede helft van Mei opnieuw een poging doen, het Huis van Bewaring te Maastricht te kraken, omdat op 9 Mei 50 man, w.o. de districtsleider Van den Brink, waren gearresteerd. Ditmaal mislukte het door de angst van een helper. Twee dagen later werd Mestrom in opdracht van Oom Leo door een cipier rondgeleid om het gerucht te controleren, dat de mensen waarom het ging, reeds waren afgevoerd: alle mensen waren inderdaad . . . weg. Het NAD-kamp te Roggel werd overvallen; daarna het distributiekantoor te Leensel; er ontstond brand in het personenregister te Wittem; in Meyel werden uit het raadhuis 35 radio's gekraakt; in Heerlen werd door de Heerlense KP de gewonde koerier van de LO bevrijd, waartoe reeds vroeger een poging was ondernomen; 250 rijwielbanden werden gekraakt en overal in Limburg vlamden de fanalen van brandende stro-opslagplaatsen. Noord-Limburg had minder behoefte om distributiekantoren te kraken: men had daar genoeg legale contacten; slechts Vierlingsbeek werd 500 à 600 PB's lichter gemaakt.

Teneinde het verband tussen LO en KP te verstevigen, was Sjaak inmiddels opgenomen in de gewestelijke duikraad van de LO, die op 21 Juni '44 een zo fatale klap kreeg door het verraad van Weert ¹⁾.

De enige positieve zijde van deze massa-arrestatie was een nieuwe reorganisatie. „Er wordt maar door elkaar heengewerkt,” zei Oom Leo, „en aan de leiding in Limburg of aan de Top-leiding is niets bekend . . .”

Opnieuw kwam het vraagstuk van de strakkere organisatie der veelal nog op eigen houtje werkende knokploegen ter sprake, maar ongeveer terzelfder tijd kwam een nieuwe controverse van wijder strekking de aandacht opeisen. Einde Juni '44 vond te Elst (NB) een vergadering plaats, waarop verscheidene Zuidelijke KP'ers aanwezig waren. Frank (Johannes A. v. Bijnen †) de latere LSC, verzocht daar voor het uitvoeren van sabotageopdrachten de volledige beschikking over de KP. Dobbe achtte echter de bonkaartkraken nog steeds belangrijker. Hij liet evenwel zijn eigen mensen vrij. In een Topvergadering der LKP werd de maand daarop hetzelfde probleem behandeld en men kwam toen tot de volgende oplossing: Frank zou de sabotage in het hele Zuiden leiden, Dobbe zou de liquidatie van alle gevaarlijke elementen op zich nemen met zijn in oprichting zijnde KPO, en Sjaak's positie als leider van Limburg voor KP en sabotage bleef ongewijzigd. De benoeming van Frank tot LSC, op 25 Augustus, bracht echter nieuwe mutaties: in zijn plaats ging Sjaak als vertegenwoordiger van geheel het Zuiden naar de Topvergaderingen; provinciaal KP-leider werd toen Mestrom. Het werd een koortsige zomer vol geruchten en activiteit. Noord- en Zuid-Limburg en Nijmegen trokken verschillende reeds bestaande losse knokploegjes aan, zoals Reuver, Maasbracht, Stevensweert, Heijthuisen en Weert (tamelijk recent) en Vierlingsbeek, Maas en Waal, Venlo en Sittart (die reeds langer bestonden). Opnieuw richtte men het oog op de gevangenis van Maastricht. Thans zou men proberen nogmaals de „legale” weg te bewandelen en de directeur onder zachte drang zien te bewegen de sleutels af te geven. Men slaagde hierin. En zo bevrijdde de Zuid-Limburgse

¹⁾ Zie pag. 83 e.v.

KP tien dagen voor de bevrijding van Maastricht, in de verwarring van Dolle Dinsdag, 80 mensen zonder slag of stoot, na een moeizaam gesprek met de gevangenisdirecteur. Tien mensen ontbraken; zij waren enkele dagen tevoren volkomen willekeurig overgebracht naar Vught en werden er zonder vorm van proces gefusilleerd. Tevoren had men nog pogingen ondernomen om persoonlijk met Ströbel, het hoofd van de Maastrichtse SD, in contact te komen: een vrij vaag „gentlemans agreement” om geen KP’ers of LO’ers te fusilleren, zou misschien tijdens een mondeling onderhoud bekrachtigd zijn geworden, wanneer Ströbel gedurfd had. Hij hield zich niet aan een afspraak, via een vrouwelijk tussenpersoon in Heerlen gemaakt, kwam ook niet opdagen toen men hem ten einde raad vanuit Maastricht opbelde. Uit wraak voor het liquideren van de provocateur Raven had Ströbel namelijk gedreigd tien mensen neer te schieten o.m. Ambrosius en Giel (Kapelaan Jan W. Berix †).

De laatste weken vóór de bevrijding rezen er nog moeilijkheden omtrent de „machtsovername”. In de gewestelijke leiding van de LO-Limburg had men steeds gesuggereerd, dat de LO- en KP-leden, voorzover zij dat zelf wensten, na de bevrijding zouden overgaan in een militaire organisatie, voornamelijk de OD. Er ontwikkelde zich hierover belangrijk meningsverschil, toen Mestrom, behalve LO’er en KP’er ook sinds kort adjudant van de districtscommandant-OD, begin September ’44 de commandant KP-Limburg-Zuid „opdracht” gaf zich ter beschikking van de cdt. OD te stellen. Sjaak, die een maand boven de rivieren had vertoefd, was het hiermee niet eens. Mestrom’s order werd dan ook door Kees niet opgevolgd. Met de gew. cdt. OD van Limburg werd toen overeengekomen, dat de KP, ter sterkte van plus minus 100 man, als elite-ploeg met speciale opdrachten in de OD zou worden opgenomen. Door het grillige verloop van de bevrijding kwam van deze overeenkomst niets terecht. Mestrom weigerde langer in KP-verband te werken; Sjaak en zijn assistent Bep begonnen nu een eigen KP-legertje te vormen, en terwijl men in Zuid-Limburg onmiddellijk achter de eerste geallieerde troepen overging tot de oprichting der Stoottroepen (Bep ging door de linies en hielp in het bevrijde Zuiden de Stoottroepen formeren) en Nijmegen in het Noorden ook vrij spoedig bevrijd werd en zich aan geallieerde zijde schaarde, begon voor Midden-Limburg een periode, welke in de Nederlandse KP-geschiedenis haar weerga niet vindt. Vóór de bevrijding van Nijmegen, vertrokken enkele leden van de KP-Nijmegen naar het Gooi, waar zij nog een waardevolle bijdrage leverden tot het semi-militair verzet.

Een der grootste moeilijkheden, waarmee het actieve verzet in Limburg steeds te kampen heeft gehad, vormt het gebrek aan wapens. Ondanks beloften en „stand-by”-orders, hebben er geen „droppings” plaats gehad, zodat men in het Zuiden meer moeite heeft moeten doen om behoorlijke wapens te bemachtigen, dan elders in Nederland.

Dit verhinderde echter niet, dat de paar roestige pistolen, waarvoor enkele oude Duitse Wehrmacht-soldaten verschrikt de handen opstaken, op een grote boerderij langs de Rijksweg in Baarlo, tenslotte uitgroeiden tot een heel wapenmagazijn, met Duitse pantservuisten, Schmeizer pistolen, karabijnen en een paar lichte mitrailleurs, om van de honderden steelgranaten maar niet te spreken. Het bevel, afkomstig van het geallieerde hoofdkwartier, om kleinere groepjes Duitsers aan te vallen en achter de linies onrust te veroorzaken (kennelijk bedoeld als steun bij de opmars, die echter na de Arnhem catastrofe tot stilstand kwam), werd door deze KP met meer fureur en verbeterheid opgevolgd dan door welke andere ploeg ook, en resulteerde binnen enkele weken in een aantal krijgsgevangenen Duitsers, dat boven de veertig lag.

De KP-Limburg-Noord, versterkt door de in de Dolle Dinsdagrazernij zwerfs geraakte ploegen Maas en Waal en Schijndel, zagen te laat hoezeer hun prijzenswaardige ijver tenslotte als een boemerang op hen zelf terugslag: de krijgsgevangenen, waaronder o.m. een aantal

Johannes H. Guelen

Johannes J. Hendriks
(Jan)

Hendrikus F. Hendriks
(Hein)

Johannes Keijzers

Peter J. J. Hoebers
(Piet)
KP-Helden.

Deze 4 personen, waaronder 2 broers, behoorden tot een sabotageploeg van de KP-Limburg-Noord. De ploeg werd opgeroepen om medewerking te verlenen aan een bevrijdingspoging van het concentratiekamp Vught, omstreeks de periode van Dolle Dinsdag. Op de terugweg zagen zij zich in Berlicum genoodzaakt voor eigen onderhoud voedsel te vorderen, waarbij het tot een treffen kwam met de Marechaussee. Allen gearresteerd 6-9-'44.

Gearr. 10-9-'44 t.g.v. ver-
raad. Direct gefusilleerd.

crack-SS'ers, die aan Mussolinie's bevrijding hadden meegewerkt, moesten namelijk op een steeds smaller bruggehoofd, links van de Maas in de bossen van Helden en Baarlo worden verborgen gehouden, gevoed en bewaakt. Op het tamelijk comfortabele zwerversleven van de prachtige nazomer '44, waarin elke morgen de bevrijding komen kon, volgde later in de herfst een eindeloos schijnende anti-climax. Twee SS-provocateurs werden gefusilleerd, een andere Duitser werd per ongeluk doodgeschoten, doch de rest leefde in het begin onder omstandigheden, welke een „goud-op-snee” Conventie van Genève waardig waren. Aanvankelijk gelegerd in het oude in '43 overvallen LO-kamp te Helden, ontstond later in een dicht aanplantdennenbos, zelfs van bóven gecamoufleerd, een klein „dorp” van houten barakken, geheel met een loopgravenstelsel en prikkeldraad versterkt. Zelfs de razzia's, waarbij men de Duitsers kon horen schreeuwen, leverden nooit acuut gevaar op (ondanks herhaald alarm). Een ogenblik werd in een afleidingsmanoeuvre de activiteit nog verlegd naar de streek rondom Heythuizen, drong Maas en Waal meer Noordelijk door tot vlak aan de frontlijn, volgde een catastrofaal vuurgevecht met enkele Duitsers die de boerderijhoofdkwartier aan de Rijksweg waren binnengedrongen (de nog diezelfde middag in brand gestoken boerderij vormde een vrij groot verlies ook voor de KP), maar de ellende begon pas goed, toen men bij een poging om door de gevangenen Duitsers midden in de bossen een onderaardse „stad” te laten bouwen, één van de krijgsgevangenen „verloor”. Op de dag van de Duitse tegenaanval bij Meyel vertrok toen het hele kamp, bang voor een grootscheepse opsporingsexpeditie, naar het Zuiden: ruim tachtig man, Duitsers inclus. De weken die volgden — inmiddels was het eind October geworden — waren koud en regenachtig: de prachtige hulp van de Baarlose LO-mensen was nog niet vervangen door de even goede van Neer, waar men een voorlopige verblijfplaats zocht weliswaar met veel meer risico op ontdekking. Tenslotte werden in de tweede week van November de krijgsgevangenen overgebracht naar het klaargekomen „Hol” in de buurt van het vroegere kamp, moesten de achtergebleven KP'ers enkele dagen later na een langdurig vuurgevecht terugtrekken, opnieuw naar het Noorden, en werd de toestand tenslotte zo onhoudbaar, dat men ernstig naar middelen uitzag om de Duitsers kwijt te raken (de toestanden in het „Hol” waren onbeschrijflijk: praktisch geen ventilatie, weinig water, luizen en typhusgevaar).

Eind November kwam voor de KP'ers en hun krijgsgevangenen de bevrijding; hun eerste kennismaking met de geallieerden was voor de krijgsgevangenen zodanig, dat sommigen

toch liever bij de partisanen gebleven waren. Dezen vertrokken naar Weert, vormden daar een nieuwe compagnie Stoottroepen, schreven samen met hun bevrijde makkers het eerste roemruchte hoofdstuk van het nieuwe Nederlandse leger, dat op een zeer bescheiden manier mocht bijdragen bij het steeds verder wegdrijven van de bezetter, de grenzen van Limburg over, Echt voorbij en Roermond en Venlo. Deze geschiedenis wordt elders in het boek beschreven.

Wat bleef er, Limburger? Misschien — inmiddels is Uw huis hersteld, de oude wonden zijn geheeld, een dierbaar verlies vervaagd na veel bittere dagen en nachten — misschien zijt gij teleurgesteld: Gij hadt zeer veel dingen anders verwacht. Misschien zoekt Gij tevergeefs Uw naam op deze bladzijden, waar met opzet slechts enkele namen genoemd werden; de ongenoemde is echter aanwezig achter elke regel, achter elke kraak, achter elke liquidatie . . . En zelfs Gij, die soms nu nog plotseling luisteren moet, wanneer hoog over U heen 's nachts het eenzame geluid van een vliegtuig trekt, Gij die even schrikt wanneer 's avonds laat plotseling de bel overgaat, Gij die U nu afvraagt of al Uw onderduikers, Uw piloten, Uw Joden U reeds lang vergeten zijn: weet dat overal in Nederland, overal ter wereld, mensen zijn voor wie de naam van Uw provincie en de naam van Nederland iets zegt.

En in het leven van hen zijn er meer ogenblikken dan gij vermoeden zoudt, waarop zij eensklaps moeten terugdenken aan een verzet. Het verzet van een provincie die méér nog misschien dan elders haar taak in de bezetting zag als geworteld in een geestelijke voedingsbodem: een eeuwenoude Christelijke charitas-traditie, een eigenzinnige rechtvaardigheidszin, welke niet toeliet, dat men haar dierbaarste rechten vertrapte . . .

Tienduizenden „vreemdelingen” zijn U daar zeer dankbaar voor. Ongetelde onderduikers, die alleen hun onmiddellijke LO-verzorger zagen, mogen door deze regels weten hoeveel zij aan het soms zo hard, zo genadeloos hard maar steeds verantwoord toeslaande Leger der Schaduwen danken.

Aan U, Limburgse KP'er.